

Universele mens in Amersfoort

Het mooiste monumentale pand van de Amersfoortse binnenstad is voor mij het Huis met de Paarse Ruitjes aan Zuidsingel 38. Het is rond 1780 van een nieuwe gevel voorzien door Benjamin Cohen. Over het huis is veel geschreven, maar wie was de man die het heeft gerealiseerd?

door **JOOST MOREL**

Benjamin Jonas was een telg uit de gefortuneerde *Asjkenazische* (Duits-joodse) familie Cohen. Zijn vader Jonas Ezechiël is rond 1698 in Amersfoort geboren en aldaar op 20 februari 1780 overleden. Hij ligt begraven op de joodse begraafplaats aan de Bloemendalsestraat. Jonas Ezechiël Cohen belandde in de tabakshandel, via zijn vader en samen met zijn broers. Hij heeft daar een groot vermogen mee vergaard. Daardoor nam de familie Cohen een vooraanstaande positie in binnen de joodse gemeenschap van Amersfoort. Op de grafzerk van Jonas staat vermeld dat hij één van de grondvesters was van de synagoge in Amersfoort. Net als andere Cohens was hij een bekende weldoener. Jonas handelde niet alleen in tabak, hij was ook planter en spinner. Van productie tot verkoop had hij dus een hele bedrijfstak in handen. Om dit allemaal in goede banen te leiden zette hij samen met zijn broer de firma Jonas en Samuel Cohen op. Later richtte hij met zijn zoon de firma Jonas en Benjamin Cohen op.

BEDRIJVIGHEID

In de loop der tijd kreeg Benjamin een steeds belangrijker rol binnen de firma. Onder zijn leiding kwam het fa-

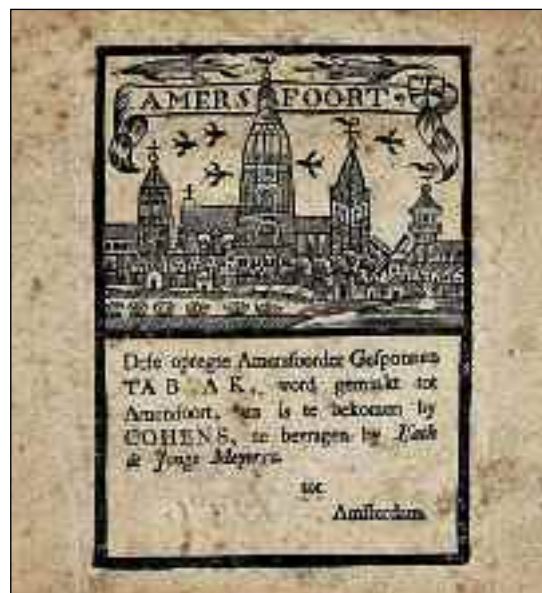
Rechts: Tabakswikkel (*Museum Flehite*).

Onder: Mezoëza (houder voor *thora*-tekst) naast de haldeur van het Huis met de Paarse Ruitjes (*Archief Eemland*).

Links: Het Huis met de Paarse Ruitjes, ca. 1798 (*Museum Flehite*).

miliebedrijf tot zijn grootste bloei. Zijn kantoor was gevestigd aan de Langestraat, de pakhuizen bevonden zich aan de Koestraat. Ook de tabakszolders van het huidige museum pand Breestraat 76 waren eigendom van de Cohens. Ondertussen had Benjamin al een groot fortuin vergaard. Een deel stak hij in het buitenverblijf Vinkenhoef in Hoevelaken (nu Amersfoort). Alleen het smeedijzeren

toegangshek is daar nog van over. Tabak was niet de enige inkomstenbron van Benjamin. Ook handelde hij in meel naar Amerika. Hij begon zich verder op financieel gebied te roeren, mede doordat Frederik de Grote van Pruisen tijdens de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) veel speculeerde met buitenlandse valuta. Benjamin zette een muntsmelterij op, was raffinadeur van zilver in Muiden en contracthouder van de import van Braziliaanse diamanten.

Al snel ontwikkelde Benjamin zich tot toonaangevend bankier. Voor zaken was hij vaak in Amsterdam. In de andere belangrijke bankiersstad Londen had hij veel relaties. Zijn faam werd zó groot dat hij de belangrijkste personen van raad voorzag en leningen verstreekte. Stadhouder Willem V en zijn gemalin Wilhelmina van Pruisen vroegen hem om advies en Benjamin bleef zijn hele leven een goed contact met het vorstelijk paar onderhouden. In 1793 schreef hij een lening aan Pruisen uit van vijf miljoen gulden. In Engeland was hij betrokken bij

Benjamin Cohen en zijn vrouw Chaile Abraham Meijer door J.V. Kien, ca. 1775 (*particuliere collectie*).

grote financiële transacties. Dit was mede te danken aan het huwelijk van zijn zuster Rebecca met een grote Londense bankier, George Goldsmith.

WILLEM V IN AMERSFOORT

De band die Benjamin met het Huis van Oranje had ging nog verder. Willem V heeft in 1787 een tijd in Cohens Huis met de Paarse Ruitjes geresideerd; Benjamin woonde toen zelf in Amsterdam. Dit was de tijd van de burgeroorlog tussen patriotten en prinsgezinden. De Staten van Holland hadden een jaar eerder besloten de prins het commando over het Haags garnizoen te ontnemen. Daardoor was zijn positie in Den Haag onhoudbaar geworden en moest hij met zijn gezin naar Nijmegen vertrekken. Patriotse leden van de Staten van Utrecht besloten de stadhouder niet meer te gehoorzamen en nu zelf nieuwe vroedschapsleden te benoemen. De Oranjegezinde leden van de Staten verlegden daarop hun vergadering naar de Doelen (nu De Observant). De intentie was om van daar uit Utrecht te heroveren. Juist hierom vertrok Willem op 9 juni voor drie maanden naar de Eemstad. Hij inspecteerde de troepen in de omtrek en woonde de vergadering van de verplaatste Staten bij. Voor Willem was het statige pand van Cohen uitermate geschikt als onderkomen. Deze gebeurtenis onderstreept de enorme status die Benjamin had opgebouwd.

TERUG NAAR AMSTERDAM

Ook binnen de joodse gemeenschap was Benjamin een vooraanstaand persoon, zowel in Amersfoort als in Am-

sterdam. Zoals gezegd had zijn vader de synagoge in Amersfoort opgericht. Benjamin zelf heeft de twee aanpalende panden gekocht en die aan de *sjoel* (synagoge) gedoneerd. Hij was deskundige in de *Thora* (boeken van Mozes) en bezat de rabbijnentitel *morenu*. In 1780 werd hij *parnas* (bestuurder).

In de Patriottentijd steeg Benjamins roem tot een hoogtepunt. De overgrote meerderheid van de Nederlandse joden was orangistisch, aangezien de stadhouders de joodse gemeenschap verschillende keren in bescherming hadden genomen tegen de stadsbesturen en gilden. In Amsterdam waren de patriotten meestal ambachtslieden, die bang waren voor concurrentie en joden niet toelie-

BRONNEN

■ Archief Eemland, Collectie Simon van Adelberg (beheersnummer 347) 6, familie Cohen.
 ■ *De bekende Amersfoortse burger Benjamin Cohen en zijn familie genealogisch bekeken. Een verkenning in literatuur en Amersfoortse archiefstukken* (Archief Eemland, bibliotheek G 1986).

■ Brongers, J.A., *Historische encyclopedie van Amersfoort* (Amersfoort 1998).

■ Kemperink, R. en B. Elias, *'Bruit van d'Eem'. Geschiedenis van Amersfoort* (Utrecht 2009).

■ Snieder, F. e.a., *Stadhuizen van Amersfoort* (Bussum 2009).

Joost Morel is student geschiedenis en liep eerder stage bij de *Kroniek*.

ten. En dat terwijl patriotten het ideaal hadden van burgerlijke gelijkstelling van alle godsdiensten, dus ook de joden. Benjamin werd nu ook *parnas* in zijn geboortestad Amsterdam. In deze roerige ambtstermijn heeft hij de rust weten te bewaren.

Er is nog een spoor in de Amstelstad. Naast het Waterlooplein bevindt zich een verkeersknooppunt midden in de voormalige Amsterdamse jodenbuurt, het Jonas Daniël Meijerplein. Deze Jonas Daniel Meijer was een kleinzoon van Benjamin.

Alles overziend kan men niet anders dan concluderen dat Benjamin een universeel mens was. De familie Cohen was een machtige en gerespecteerde familie, met Benjamin als belangrijkste vertegenwoordiger.